

DE REDERIJERSKAMER EN DE TOONEEL- VOORSTELLINGEN TE ROTTERDAM

in de eerste helft der zeventiende eeuw,

MEDEGEDEELD DOOR

P. HAVERKORN VAN RIJSEWIJK.

In de inleiding van *De oude Rotterdamsche Schouwburg* deelde ik mede wat er bekend was aangaande de Rederijerskamer en de tooneelvoorstellingen te Rotterdam in de zeventiende eeuw. Het was weinig, en het verheugt mij dit thans eenigermate te kunnen aanvullen.

Men zal zich herinneren, dat de regenten van het Gereformeerd Burgerweeshuis in 1628 waren begonnen, voor rekening van het huis, tooneelvoorstellingen te geven, en dat zij twee jaren later ten behoeve van die voorstellingen een schouwburg, eene »Academie», stichtten aan de Glashaven, ter plaatse waar nu de Zuiderkerk staat. Dit gebouw werd tien jaren later verkocht aan de Engelsche Presbyteriaansche gemeente, die er hare godsdienst-oefeningen ging houden. Dientengevolge miste de Rederijerskamer »De Blauwe Acolyen», welke allerwaarschijnlijkst daar hare vertooningen gehouden had, een vast tooneel. Tot dusver meenden wij, dat zij sedert zich beholpen had met een of ander lokaal te huren, hetzij in een kaatsbaan, hetzij in een der talrijke herbergen. Onlangs vonden wij echter eene acte, waarvan de inhoud misschien de onderstelling wettigt, dat de Kamer, een goed jaar na het verkoopen van de »Academie», zelf een lokaal voor hare vertooningen heeft gesticht, of die ten minste de zekerheid schenkt, dat zij daarvoor

een lokaal in orde liet brengen. In elk geval is het eene geringe aanvulling van het hiaat, dat in de geschiedenis der Kamer bestaat. De acte, verleden bij den Notaris A. Huysman, luidt aldus:

Op huyden den 6en Maert 1640 compareerden voor my Not. Publ. ende ondergenoemde getuygen Pr. Moyses, houtcooper binnen deser stede, ter eenre ende Lourens Cornelisz. van Duyvendyck ende Claes Rocusz. Vosburch ter andere syde, welcke verclaerden te accordeeren als volcht, te weten, alsoo der eenige schulden by de lyefhebbers van Rethorica Resideerende alhyer syn gemaect, daer de voorn. Moyses voor aengesproken wert, alsoo hy hem mette Camer bemoeyt heeft gehad, ende dat den selven Moyses eenige deelen ende houtwerck tot het toe stellen van het Toneel ende de platen ende voorts alle t'hout dat in de bou is heeft geleverd, Soo belooffde hy Moyses by desen hetselve hout hem Duyvendyck ende Vosburch te schenken, mits dat syl. hem Moyses de schulden sullen affhouwen ende hem oock syn verschote gelt betaelen, die tot dese dage syn gemaect; daervoor sy sullen moeten Sorge dragen dat van het speelgelt bet(aelt) sall moeten werden, maer niet uyt haer beurs. Is conditie dat soot geviel dat het spelen vande E. Heeren verboden wierde offe de lyeffhebbers uytscyde — dat in dyen gevalle hy Duivendyck ende Vosburch ontslagen sullen syn ende dat alsdan oock hy Moyses syn deelen ende hout weder naer hem sal nemen ende weder syn off desen niet en ware gemaect geweest.

Geteekend: Pieter M. Vroloo, Louris Cornelissen van Duyvendyck, Nyclaes Rochusse Vosburch; als getuigen: Cornelis Jasperse Bolleman, Jan Willemsen Balckenende.

De houtcooper, die het hout aan de liefhebbers van Rhetorica voor het tooneel leverde, was een zoon van den schilder Mozes Vroloo, die, even als diens vader Augustijn Vroloo, hier de kunst beoefende.

Ook van de voorstellingen, welke reizende tooneelgezelschappen hier gaven in de zeventiende eeuw, wisten wij tot dusver niets. Wel was het bekend, dat Jan Baptista van Fornenbergh, directeur van een tooneel-

gezelschap, den 10den September 1670 van het stadsbestuur vergunning kreeg om hier eenmaal ter week, op Woensdag avond, te spelen, en dat hij vóór dien tijd hier reeds was opgetreden, daar hij in zijn request Burgemeesters en regeerders bedankte „voor de liberale gunst en eer, die zij hem tot dato bewezen hadden,” maar tot dusver wisten wij niet, wanneer hij die gunst genoten had (1).

Het gezelschap van Fornenbergh speelde in 1660 en later te Amsterdam en in Den Haag. De directeur trad ook als tooneeldichter op, met een kluchtspel *Duifje en Snaphaan*, dat in 1680 te Amsterdam verscheen, in 1681, 1684 en 1731 werd herdrukt.

De onderstaande acten, aan het protocol van den Notaris Johan Cool ontleend, bewijzen, dat Fornenbergh reeds in 1646, tijdens de kermis, hier optrad. Eenige leden van zijn gezelschap beoefenden reeds geruimen tijd de tooneelspeelkunst. Gillis Nooseman vervulde een rol als zanger bij de eerste opvoering van Vondel's *Gebroeders* te Amsterdam in 1641, toen Triael Parker voor Benajas, overste der Hofbenden, speelde en meteen optrad als „de Rey van Priesteren.” Eerstgenoemde schreef in 1642 een lofdicht op M. Gansneb Tengnagel's *Frick in 't Veurhuys* en zeven jaren later een lofdicht op 't *Lof der Rymkonst*, van Dr. B. Fonteyn. Ook dichtte hij verscheidene tooneelstukken, als *Hans van Tongen, razenden-liefdens-eynd* (1644), *De gelukkige bedriegerij* en *Romboud of de getemde snorker* (beide gedrukt in 1649), *Lichte Klaertje* (1669), *Kryn Onverstant of vrouwenparlement* (1671), *Bedrooge dronkkaart of dronkemanshel* en *Beroyde student* (beide gedrukt in 1679).

Pieter van Zeerijp had zich ook reeds als tooneeldichter doen kennen. Zijn *Arfleura en Brusanges* was

(1) Zie ook *Rotterdamsch Jaarboekje*, I, bl. 124.

te Amsterdam gedrukt een jaar voor hij hier kwam spelen, en in 1653 zag zijn treurspel *De dood van Brutus en Cassius* het licht.

Dirk Calbergen, die, gelijk men zien zal, den 10den September 1646 door de »Nederduytsche Commedianten'' werd aangenomen, voelde ook weldra het dichtervuur in zich blaken. Hij schreef een treurspel *Muliassus de Turck* (1652), dat door hem werd opgedragen aan den kunstlievenden Triael Parker, zijn »gonstigen broeder.''

Abraham Sybandt gaf in 1654 het blij-eindende spel *De dolle Bruyloft* uit en in 1668 het treurspel *De verleyde vriendt*.

Bartholomeus van Velsen liet eveneens een souvenir van zijne dichtkunst achter, in het »bly-eindend'' treurspel *'t Huwelyk van den Grooten Alexander*, dat in 1659 werd gedrukt.

Wat de hier volgende acten betreft, blijkens de eerste was de directie van plan ook elders voorstellingen te geven, en engageerde zij een agent, die voor haar zou reizen en contracten sluiten. In de tweede acte verbinden de voornaamste acteurs zich voor een jaar om gezamenlijk te spelen. Bij de derde acte worden twee tooneelspelers geëngageerd. In de vierde acte geeft de vader van een minderjarig lid van het gezelschap een niet bevreedend bewijs van voorzichtigheid, eer hij — zoo als bij de vijfde acte geschiedt — zijn zoon »bestedt'' bij de »Gemeene Compagnie van de Nederduytsche Commediantspeelders.''

I.

Hermanus Meyer ter eenre, ende Jan Paptist van Forenenberch, Gillis Noseman, Bartholomees van Velse, Abraham Sijbant ende Salomon Fyno, alle meesters vande nederduytse Commediant ageerders, ter andere sijde, veraccorderen metten anderen, dat de voors. Hermanus Meyer van dato deses aff sal medecompagnon sijn vande voors. commediant ageerders mits dat de reyskosten

sullen comen tot laste vande gemeene compie. De voors. Meyer sall gehouden syn te reysen omme plaets te versoucken ende licentie om te spelen ofte andersints daer hy vande voors. comp^e toe sal werden gecommitteert, waer vooren de voors. Meyer sal proffyteren soo veel als de voors. Abraham Sybant, off Gillis Noseman off Bartholomees Velse. Met dese expresse conditie dat dit accoort niet langer effect sorteren sal als tot den 1^{en} Mei 1647 toecomende. Tot naercominge deses verbindende'', enz.

Geteekend 3 September 1646 door: Jan Batist van Foorbergh, Harmanus Meijer, Jillis Nooseman, Abraham Sibandt, B. v. Velsen, Salomon Fino.

II.

Op 10 September 1646 contracteerden »Jan Baptist van Foorberch, Gillis Nooseman, Bartholomees van Velse, Abraham Sibandt ende Salomon Fyno, alle meesters vande Nederduytsche commedianten, dat sylieden met malcanderen voor den tyt van een jaer, t'sedert date deses aff te reekenen, sullen syn ende blyven in comp^e sonder eenige twist ofte tweedracht onder malcanderen te mogen maecten, ende geduyrende denselven tyt ten proffyte ende meeste dienste vande voors. comp^e alomme met malcanderen exerceren ende waernemen de speelconste ende alle exercitien die ter saecke van het voors. commediantschap raeckende is, sonder dat sy comparanten gedurende denselven tyt malcanderen over eenigerley oorsaecken sullen mogen verlaeten nochte jimmermeer eenichsints absenteren ofte ergens in weygerich blyven te doen t'gene tot voordeel ende ten dienste van haerl. comp^e soude mogen strecken, uytgesondert dat geexcuseert wert sieckte ende andere gelegentheden t'welcke de gemeene comp^e sal hebben te oordeelen ende ingevalle jemant van haer comparanten geduyrende den voors. tyt yets contrarie desen accoorde was doende ende attenterende ofte daer uytquame te scheyden sal den selven niet alleen versteecken syn van alle de cleederen juweelen ende goederen by de comp^e alsdan wesende ofte onder haer berustende syn ende t'selve voorts blyven ten behouve vande andere goetwillige comparanten, maer oock daerenboven gehouden blyven ten behouve vande voors. goetwillige comparanten daerenboven noch te voldoen ende betaelen in contant gelt tot een amende de somme van twee hondert ende vyftich car. gld. capitaels ende echter in geen andere comp^e te mogen treden nochte niemant in eenigerley maniere inde voors. comp^e te mogen

nemen directelyck noch indirectelyck nochte voor ofte ten behouve vande voors. compagnyschap te mogen gebruycken ten sy met volcomen goetvinden ende toestemmen vande gemeene compe van haer comparanten. Daeronder verbindende haerl. personen ende goederen, roerende ende onroerende, present ende toecomende, geen uytgeseyt, subject alle rechten ende rechteren, in s' Gravenhage ende oock by alle andere Hoven ende Gerechten buyten 't gebiet vande Ed. Hooch Mo. Heeren Staten deser Nederlanden resor- terende daer sulcx by haer comparanten in tgemeen ofte perticulier sal werden gerequireert." Verder volgt aanwijzing der procureurs die zij constitueeren.

III.

Op 10 September 1646 Jan Baptist, Gillis Nooseman, Bartholomees van Velsen, Abraham Sybandt ende Salomon Fyno, alle meesters vande nederduytsche commedianten bekenden in haerluyder dienste ende subjectie aengenomen te hebben de personen van Cornelis Lourensz. ende Dirck Calbergen voor den tyt van een jaer, ingaende op huyden date deses ende expireerende IX September 1647 toecomende In soodanige vougen ende manieren dat Corn. Lourensz. ende Dirck Calbergen gedurende de voors. tyt van een jaer gehouden blyven de voors. andere comparanten wel ende getrouwelyck te dienen alomme waer syl. deselve gelieven te gebruycken ende in alle tyde daerinne syl. deselve sullen gelieven te employeren, t'welck de voors. Corn. Lourensz. ende Dirck Calbergen by desen oock beloven getrouwelyck te voldoen ende t'allen tyde de ordere die haer by de voors. andere comparanten sal werden gegeven vlytelyck en naerstich naer te comen; daer vooren de voors. Corns. Lourensz. ende Dirck Calbergen genieten sullen soodanige penningen als d'selve vande andere comparanten voor dese volgens haerl. mondeling gemaecte accoort hebben genoten. Daeronder verbindende, enz.

Geteekend: Dirck Calbergen, Cornelis Lourisse, Jan Batist van Foornebergh, B. v. Velsen, Abraham Sibandt, Salomon Fino, Jillis Nooseman.

IV.

Op 2 September 1647 Jan Dircxsz. Sybant, wonende tot Amsterdam, vader ende voocht van Abraham Sybant, mede meester ende nevens Jan Baptist van Vorenberch, Triael Parcker, Gillis Noseman, Bartholomeeus van Velsen, Salomon Fino ende Pieter van Seeryp

vande compe vande oprechte nederduytsche commedianten Ende verclaerde hy comparant hoewel synen soone alsnoch onmondich is denselven by desen als mondich te houden voor sooveel als hy met syne voors. compie ons in contract is getreden omme nevens deselve voor den tyt van drie jaren te doen ende exerceren het commediant speelen ende t'gene daeraen is dependerende breder vermogens denselven contracte tot Amsterdam voorde notaris Jan Crynen ende twee getuygen gepasseert, welck contract hy comparant in alle syne poincten en conditien by desen is approberende ende ratificerende ende voor sooveel als het noot is syn voors. soon volgens den voors. contracte daerinne mede verbindende welcke voors. ratificatie ende verbindinge alle de voors. meesters mede comparerende by desen verclaeren te accepteren tot naercominge van tgene voors. is verbindende alle de voors. comparanten haerluyder personen ende goederen, enz.

Geteekend: J. D. Sybant, J. Batist V. Fornenbergh, Trial Parkar, Jillis Nooseman, Abraham Sibandt, Salomon Fino, P. V. Zeeryp, B. v. Velsen.

V.

Acte van 2 September 1647, waarbij »Jan Dircxsz. Sybant, wonende tot Amsterdam, by de gemeene compe van de nederduytsche commediantspeelders besteedt Davidt Sybant soone van Jan Dircxsz. Sybant voor drie jaren, ingaende 10 September 1647, gedurende welcken tyt Davidt Sybant gehouden blyft de compe in alle redelycheyt ende billicheyt tot haer contentement ten dienste te staen ende henl. in alles te obedieren t'gene hem wert geboden ende belast, waer vooren ende in compensatie vant welcke Davidt Sybant by de voors. compe betaelt sal werden ofte genieten alle weecken vier car. gld. wanneer gespeelt wert, het cussegelt vande luyden die inde commedie stoven ende cussen wert gebracht ter tyt ende wylen de compe noch een anderen jongen, nevens hem stellen ofte gebruycken, als wanneer hy Davidt Sybant maer de helfte van het voors. cussegelt sal genieten waerenboven de voors. Davidt Sybant mette eerste gelegentheyt vande voors. compe noch sal hebben een laecken cleet. Daeronder verbindende haer personen ende goederen, enz.

Geteekend: J. D. Sybant, J. Batist V. Foornenbergh, Trial Parkar, Gillis Nooseman, B. v. Velsen, Abraham Sibandt, Salomon Fino, P. v. Zeeryp.
